

Pócza Kálmán doktorjelölt,
Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem

Referendum a képviseleti demokrácia megújításáért? Brit lépések a közvetlen demokrácia felé¹

A 2010-es brit választási kampányban a pártok egyik legfontosabb célja egyértelműen a választók bizalmának helyreállítása és visszanyerése volt. A képviselői juttatások körül kialakult botrány, az utóbbi két évtizedben megfigyelhető alacsony választási részvételi hajlandóság, a pártok taglétszámának radikális csökkenése mind azt mutatta ugyanis, hogy a képviselők elvesztették választóik bizalmának nagy részét.

A kampányban éppen emiatt esett sok szó egy olyan referendum megtartásáról, amely a választási rendszert reformálná meg. A kérdés két dolog miatt érdekes: egyrészt azt a lehetőséget villantotta fel, mintha a *képviseleti* demokrácia válságát a *közvetlen* demokrácia elemeinek bevonásával kívánnák leküzdeni, másrészt pedig a brit képviseleti rendszer két legrégebbi, és a hetvenes évek elejéig csak ritkán megkérdőjelezett alapelmét, a többségi *választási rendszert* és a parlament szuverenitásának sokak szerint ellentmondó *népszavazás* kérdését kapcsolta egybe.

Jelen tanulmány alapvetően két kérdésre keresi a választ: egyrészt annak járok utána, hogy milyen érvekkel próbálták alátámasztani a referendum intézményének bevezetését Nagy-Britanniában, másrészt azt vizsgálom, hogy vajon a közvetlen demokrácia egyik intézménye alkalmas-e arra, hogy segítségével kilábaljon a brit képviseleti rendszer a bizalmi válságból? Az első kérdésre válaszolván megkülönböztetek majd *pragmatikus*, *demokratikus*, *liberális* és *restitutív* érvet, míg a második kérdés kapcsán arra jutok, hogy az angol alkotmány kodifikálatlansága miatt a referendum intézménye csak nagy nehézségek árán válhatna a képviseleti demokrácia megújításának eszközévé.

¹ A Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Karának Politológiai Tanszéke volt a házigazdája a Magyar Politikatudományi Társaság reprezentatív szakmai eseményének, a XVI. Politológus Vándorgyűlésnek, melynek megrendezésére a „Válság – Választás – Demokrácia” címmel került sor 2010. június 18-19. között Szegeden. Jelen írás a Szerző konferencián elhangzott előadásának szerkesztett változata.

A tanulmány első részében röviden összefoglalom, hogy a pártok miként tematizálták a 2010-es kampányban a referendum kérdését, a második részben megvizsgálom, hogy volt-e előzménye a referendum bevezetéséről szóló mostani vitáknak, a harmadik részben pedig tömören megfogalmazok egy lehetséges választ a közvetlen demokrácia gyógyító hatásával kapcsolatban.

1. A 2010-es brit választási kampány főbb elemei

A brit képviseleti rendszerről egyre többen állítják azt, hogy válságban van. Ugyan az 1970-es évekig a politikai stabilitás és a jól működő politikai rendszer mintaországának számított az Egyesült Királyság, ám a század utolsó harmadában, s méginkább a 21. század első évtizedében egyre többen kezdtek el beszélni a brit politikai rendszer válságáról.² Ma már ott tartunk, hogy nemcsak a választópolgárok és a politikatudósok beszélnek bizalmi deficitről, hanem maguk a képviselők és a politikusok is. A válság először a politikai aktivitás legfontosabbjának tartott választási részvételen volt érezhető.³ Azt ugyan nem mondhatjuk, hogy sajátos brit jelenségről lenne szó, hiszen a parlamenti választások kapcsán Nyugat-Európa több országában is megfigyelhető ez a jelenség – igaz (Franciaországban vagy Németországban) sokkal kevésbé drasztikus módon. Hasonlóan erőteljes létszámcsökkenés figyelhető meg viszont az angol pártok tagságában is, igaz ez a csökkenés az 1950-es évektől kezdődően folyamatosnak tekinthető.⁴ Ugyanakkor bizonyos felmérések azt mutatják, hogy az emberek nem a politikától általában, hanem a parlamenti választásoktól és a pártoktól fordultak el leginkább. A képviseleti rendszer válságára hivatkozók továbbá felhívják a figyelmet arra, hogy a bizalmi válság kialakulásához nagyban hozzájárult a képviselői juttatások körül 2009-ben kialakult botrány is. De vajon milyen módon próbálnák meg orvosolni ezt a bizalmi válságot a brit pártok?

A három nagy pártnak különféle elképzelései vannak a politikai rendszer átalakításával kapcsolatban, ám abban mindhárom párt egyetért, hogy a bizalom csak úgy nyerhető vissza, ha a választópolgár többször és mélyebben beleszólhat a döntéshozatali folyamatokba. A 2010-es választási kampány időszakából csak három példát szeretnék

² Ilonszki (1993) 148ff

³ Míg az 1945 és 1992 közötti időszakban átlagosan a regisztrált választók kb. 75 százaléka ment el szavazni, addig 1997-ben már csak 71 százalékos, 2001-ben 59 százalékos, 2005-ben pedig 61 százalékos volt a választási részvétel. Ugyan 2010-ben a regisztrált választók 65 százaléka ment el szavazni, ám még ez is jócskán elmarad a nyugat-európai demokráciákban megszokott átlagtól. [Bogdanor (2009) 291ff]

⁴ A munkáspártnak 1950-ben 1 millió, a konzervatívoknak 2,8 millió tagja volt, manapság viszont a munkáspárt tagságát alig 150 ezerre, a konzervatívokét pedig 250 ezerre becsülik. [Bogdanor (2009) 292]

említeni erre: egyrészt a parlament működésének megújítására létrehozott ún. Tony Wright-bizottság jelentésében arról írt, hogy a *petíciós jog szélesítése* révén meg kell könnyíteni a választópolgárok számára a parlamenti viták kezdeményezését. Másrészt a Konzervatív Párt választási programjában a *képviselők visszahívhatóságára* tett ígéretet, sőt ez utóbbit a Liberális Demokratákkal kötött koalíciós megállapodásban is rögzítették. A választások utáni helyzetet viszont az a pragmatizmus teszi még színesebbé, ahogy a konzervatívok a választójogi reformról szóló *népszavazás* kérdéséhez viszonyultak. Míg a választási kampányban éppen a Munkáspárt egyik legfőbb ígérete volt, hogy népszavazást írnak ki az ún. alternatív szavazási rendszer bevezetéséről, addig a választások előtt a konzervatívok egyértelműen elutasították a népszavazás lehetőségét is. A választások után kényszerhelyzetbe kerülve azonban a Konzervatív Párt és a Liberális Demokrata Párt koalíciós szerződésének egyik leglényegesebb pontja, hogy a közeljövőben népszavazást fognak tartani az alternatív szavazási rendszer bevezetéséről – igaz a konzervatívok szabadon kampányolhatnak a változás ellen. Ezen túlmenően még egy ponton megjelent a *referendum* kérdése a kampány során. A tory pártprogramban, majd később a koalíciós programban ugyanis rögzítették: mielőtt a parlament bármilyen további jogosítványt ruházna át az Európai Unióra, mindenféleképpen népszavazást tartanak a kérdésről. Ezen néhány, kiragadott elem bemutatásából is látható tehát, hogy a közvetlen demokrácia különféle elemeinek (petíciós jog, visszahívhatóság, referendum) bevezetése vagy éppen használata révén próbálják meg megújítani a képviseleti rendszert az Egyesült Királyságban.

2. Referendumok a brit politikai rendszerben

Jelen előadásban a fentebb említett három példa közül csak a referendum kérdésre térek ki, mivel köztudott, hogy annak egyáltalán nem volt eddig helye a brit politikai rendszerben. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne tettek volna már korábban is kísérletet a referendum intézményének bevezetésére. Az első ilyen gondolatkísérlet még a 19. század végén jelent meg az angol alkotmány nagy ismerőjének, a parlamenti szuverenitás legjelesebb képviselőjének, Albert Dicey-nak a tollából.⁵

Dicey ugyan 1885-ben megjelent nagy művében, az *Intorduction to the Study of Law of Constitution*-ban még egyértelműen amellet érvelt, hogy a brit politikai rendszer legalapvetőbb tulajdonsága a parlament teljes szuverenitása lenne, ám az *Introduction* 1915-

⁵ Dicey (1890) 504

ös, nyolcadik kiadásának előszavában már egyértelműen a referendum bevezetése *mellett* foglalt állást.⁶ Mi történt ebben a negyed században, ami arra készítette Dicey-t, hogy felülvizsgálja álláspontját? A 19-20. század fordulóján a választójog kiterjesztésével a politikai pártok szerepe egyre hangsúlyosabbá vált, miközben a parlamenti pártok frakciófegyelme is egyre jobban működött. Ennek köszönhetően a parlamenti többségre támaszkodó kormánynak az alsóházon belül nem kellett komolyabb ellenállásra számítania. Az alsóházi többség „választott diktatúrája” aztán az 1909-1911-es alkotmányos válságot követően teljesebben ki: a parlament két háza között a költségvetés elfogadása körül kialakult konfliktust ugyanis 1911-ben egy olyan törvény zárta le, amely megfosztotta a Lordok Házát a költségvetési törvényt illető vétójogától, más törvények esetében pedig szuszpenzív vétójogra korlátozta hatalmát. 1911-től kezdődően ezért a Lordok Házának ellensúlyszerepe szinte minimálisra csökkent, a parlament alsóházi többségével szemben immáron sem a király, sem pedig a Lordok Háza nem tudott megfelelő ellensúlyt képezni.

Éppen ezért a 19. század végén a legfőbb politikai érv a referendum mellett nem a nép politikai aktivitásának növelése, egy bizalmi válság leküzdése (*restitutív érv*) vagy éppen a népszuverenitás elvének teljesebb megvalósulása volt (*demokratikus érv*), hanem az alsóházi többség túlhatalmát ellensúlyozó intézmény kialakításának célja volt (*liberális érv*).⁷ Dicey a Lordok Házának az alsóházi többség zsarnokságával szembeni mérséklő-ellensúlyozó szerepét kívánta a referendum intézményére hárítani.⁸

Másrésről az 1909-1911-es időszakban felmerült annak lehetősége is, hogy a két ház konfliktusát is rendezhetnék referendum révén: felmerült, hogy a Lordok Házának vétóját a kormány által kezdeményezett referendum révén lehetne ellensúlyozni⁹, hogy 200 parlamenti képviselő petíciója esetén a királynőnek ki kellene írnia egy referendumot adott kérdésben¹⁰, sőt komolyan fontolóra vették azt is, hogy egy kodifikált alkotmány részeként rögzítenék pontosan, milyen esetekben és kik lennének jogosultak referendum kezdeményezésére. Mindazonáltal ezek az elképzelések jól érzékelhető módon bizonyos konfliktusok feloldására

⁶ “The sovereignty of Parliament is (from a legal point of view) the dominant characteristic of our political institutions.” [Dicey (1927) 37]

⁷ Naívak lennénk, ha azt állítanánk, hogy Dicey-t tisztán liberális érvek vezették. Bogdanor részletesen leírja, hogy 1890 környékén és az 1909-1911-es válság idején milyen *pragmatikus*, napi politikai eseményekhez kötődő megfontolások vezették Dicey-t, amikor felülvizsgálta álláspontját. [Bogdanor (1981) 22ff]

⁸ Dicey (1927) xcvi és c

⁹ Bogdanor (1981) 22

¹⁰ Bogdanor (1981) 25

szolgáltak, azaz a képviseleti rendszer rendkívüli, kiegészítő eszközeiként képzelték el a referendumpártiak is.¹¹

1911 után a referendum kérdése lekerült a brit politika napirendjéről és több mint hatvan éven keresztül fel sem merült ezen intézmény bevezetésének lehetősége. 1975-ben viszont immáron nemcsak vitatkoztak egy esetleges népszavazásról, hanem tartottak is egyet, mégpedig arról, hogy az Egyesült Királyság az Európai Gazdasági Közösség tagja maradjon-e. Ez a – népszavazás kezdeményezői szerint is – kivételesként kezelt referendum volt mindmáig az egyetlen országos referendum a szigetországban, ám látnunk kell azt is, hogy kiírására nem azért került sor, mert a képviseleti intézmények, legfőképpen pedig a parlamenti képviselőkben megingott volna a bizalom, vagy mert a választók politikai aktivitása túl alacsony lett volna (*restitutív érv*). Az ok egyszerű és *praktikus* volt: az ország és a parlament is mélyen megosztott volt a kérdésben, ráadásul a törésvonalak nem a pártok között, hanem a pártokon és szavazótáboraikon belül húzódtak. A referendum körül kialakult vitában senki nem hivatkozott a népszavazás kormányzatellenőrző vagy -ellensúlyozó szerepére (*liberális érv*), sőt a népszuverenitás elvére sem (*demokratikus érv*). A valódi ok a leblokkolt képviseleti rendszer újraindítása volt (*pragmatikus érv*).¹²

Közismert, hogy 1975 óta több regionális jellegű népszavazásra is sor került az Egyesült Királyságban, ám országos szintű népszavazásról csak 1997 óta beszélnek az angol belpolitikában, amikor is a Munkáspárt megígérte, hogy a választási rendszer reformjáról ki fog írni egy népszavazást. Erre végül nem került sor, ahogy az európai alkotmányról sem kellett végül népszavazást kiírni, de amint láttuk fentebb a 2010-es kampányban ismételt az érdeklődés és a viták középpontjába került a kérdés. Tanulmányom utolsó részében nem az 1997 óta megtartott helyi népszavazások jelentőségével szeretnék foglalkozni, hanem azzal, hogy a népszavazás intézményének vajon milyen helye lehet a brit alkotmányban.

3. A népszavazás helye a brit alkotmányban

Úgy tűnik, hogy az angol alkotmány *evolúciós* jellege 1997 óta egyértelműen megváltozott. A 20. század utolsó éveit követően ugyanis olyan radikális változások álltak be, amelyek csakis a *diszkontinuitás* fogalmával írhatók le (Lordok Háza átalakítása, Legfelsőbb Bíróság létrehozása, Bank of England függetlensége, a Human Rights Act elfogadása, illetve a

¹¹ Többek között ezért is állítják sokan, hogy a parlamenti többség diktatúráját nem tudja megfelelő alkotmányos kontrollálni a népszavazás intézménye. Erre ld.: Qvortrup (2005) 98ff

¹² Bogdanor (1981) 41ff

devolúciós folyamatok és a londoni polgármester közvetlen megválasztásának referendum általi jóváhagyása).¹³ Ezek a radikális változások jelentős mértékben érintették a parlamenti szuverenitás alaptételét. A brit parlament ma már nem csak az Európai Unióval, hanem bizonyos kérdésekben Skóciával, Walesszel és Észak-Írországgal is megosztja szuverenitását, ahogy nem sértheti meg az emberi jogok nyilatkozatát, sőt a Lordok Házából kivált Legfelsőbb Bíróság is abba az irányba mutat, hogy a parlament immár csak egyik, bár kétségkívül még mindig a legfontosabb hatalmi ága a brit politikai rendszernek.¹⁴ Az 1997 óta meghozott törvények miatt tulajdonképpen azt is mondhatjuk, hogy a parlament szuverenitása helyett ma már egy többé-kevésbé egységes alkotmány kezd szuveréné válni. A parlamentet ma ugyanis kötik a fentebb felsorolt alapvető törvények.¹⁵

A fentebb felsorolt intézményi reformoknak van egy *közös vonása*: ezek a reformok továbbra is a parlamenti elithez kötik a kezdeményezés jogát. A referendum esetében is arról van szó, hogy elsősorban a parlamenti pártok, de leginkább a kormánypárt képes arra, hogy bizonyos kérdésekben közvetlenül megkérdezze a lakosságot.¹⁶ A lakosság kezdeményezési lehetősége jelenleg ugyancsak korlátozott, az iniciatíva intézményének országos szintű bevezetése nincs a politikai napirenden.

A britek többsége az 1997 óta tartó alkotmányos változások ellenére sem érzi azt, hogy közelebb került volna hozzá a politika. A közvéleménykutatások továbbra is azt mutatják, hogy a politikai elitbe vetett bizalom az alkotmányos reformok ellenére sem tért vissza, nem érzik azt, hogy a devolúciós folyamatok vagy a többi alkotmányos változás révén nagyobb beleszólásuk lehetne a politikai döntéshozatal folyamatába.¹⁷ A hatalom megosztása a politikai elitek között történt meg, de nem lett több hatalma a népnek: a parlament nem egészült ki egy negyedik elemmel, a referendum vagy iniciatíva intézménye révén aktív néppel. Márpedig sokak – köztük Vernon Bogdanor – szerint pontosan ez hiányzik az alkotmányos reform kiteljesítéséhez: még több közvetlen demokrácia.¹⁸ Természetesen

¹³ Bogdanor (2009) 5

¹⁴ Bogdanor (2009) 289f

¹⁵ Ezeket egyik későbbi parlament sem írhatja önkényesen felül, azaz köti őket. Sokáig élt ugyanis az a felfogás, hogy a parlament teljes szuverenitása azt jelenti, hogy saját magát nem kötheti meg, azaz egy későbbi parlament minden további nélkül felülírhat egy korábbi parlamenti döntést. Csakhogy Közös Piachoz való csatlakozásról szóló népszavazást követő jogértelmezés egyértelművé tette: a későbbi parlamenteket is köti a megállapodás. [Bogdanor (2009) 277ff]

¹⁶ Beethem-Weir (1999) 112ff

¹⁷ Bogdanor (2009) 291f

¹⁸ Bogdanor (2009) 298

Bogdanor sem véli úgy, hogy a közvetlen és közvetett demokrácia inkompatibilis lenne egymással, hogy választani kellene a kettő között.¹⁹

A referendum mindazonáltal egyelőre még *nem vált* teljes részévé ennek az új angol alkotmánynak. Lokális szinten ugyan egyre elfogadottabb és gyakoribb a referendum intézménye, sőt ezen a szinten szűk kérdéskörben az iniciatíva lehetőségét is elismeri a Local Government Act (2000).²⁰ Mi több a referendumok lebonyolításáról is szól egy törvény (Political Parties, Elections and Referendums Act, 2000), csak hogy ez a törvény ténylegesen csak a referendumok *technikai* lebonyolításáról szól, nem azt szabályozza, hogy ki, milyen feltételek mellett és milyen kérdéskörben kezdeményezhet referendumot.

Nem véletlen, hogy az 1975-ös népszavazás kapcsán többször is hangsúlyozták: egyszeri és kivételes alkalomról volt szó. Látnunk kell, hogy a választójogi reformról szóló illetve az uniós intézményekhez delegálandó jogokról szóló népszavazás-ígérettek sem arra utalnak, hogy a parlamenti pártok szélesebb tárgykörben is szívesen használnák vagy akár egy írott alkotmányban kodifikálnák a népszavazás intézményét.²¹

Az alkotmány kodifikációja, ezen belül pedig a népszavazás intézményének kodifikációja elleni legfőbb érv – amellet, hogy a modern kori Anglia jó háromszáz éve nem élt át olyan forradalmi momentumot, ami alkotmányozási kényszer elé állította volna – általában az, hogy az angol alkotmány tulajdonképpen egy rövid mondatban összefoglalható: törvény az, amit a királyt is magában foglaló parlament (king-in-parliament) meghoz.²² Az is igaz ugyanakkor, hogy az 1997 óta tartó folyamat részeként az angol alkotmány ma már egyáltalán nem sűrithető bele ebbe a rövid mondatba. A parlament lemondott szuverenitásának egy részéről területi alapon (EU, devolúció), kimondta, hogy az emberi jogokat még a parlamenti törvények sem korlátozhatják, létrehozta a legfelsőbb bíróság

¹⁹ Bogdanor (2009) 7; 174

²⁰ Bogdanor (2009) 276

²¹ Különösen érdekes a munkáspárti kormányzat álláspontja ezzel kapcsolatban: „The Government’s views remain as put forward previously. The Government believes that the holding of national referendums should continue to be an exceptional feature of our constitutional arrangements, to be used only where fundamental change in the constitution of the country is under consideration. The decision as to whether or not a referendum should be held should be made on a case-by-case basis. We do not believe that an objective test could be established as to the circumstances in which a referendum should and should not be held. In any case, the Government firmly believes that it is for Parliament to determine whether or not a referendum on any particular subject should be held. We do not believe that a referendum result should bind a Parliament (unless that Parliament has previously agreed that it will)—were it to do so we consider that would undermine the principle of representative democracy. Nevertheless, we would expect that the outcome of a referendum would have a significant influence on subsequent Parliamentary consideration of an issue.” [Referendums in the United Kingdom (2010) 94f]

²² Bogdanor (2009) xiii; 215

intézményét, és úgy tűnik, hogy lényeges kérdésekben illetve lokális szinten (és persze csak konzultatív módon) elfogadta a népszavazás intézményét is.

Másrésről országos szinten továbbra sem eldöntött, sőt igen sokat vitatkoznak azon, hogy milyen körülmények között kell vagy lehet kiírni népszavazást, hogy ki kezdeményezheti, milyen feltételek mellett a referendumot, hogy az kötelező vagy csak konzultatív jellegű, hogy a törvény meghozatala előtt vagy pedig azt követően kell/lehet referendumot kiírni, hogy van-e érvényességi vagy eredményességi küszöb és leginkább: hogy milyen témakörökben lehet vagy kell referendumot kezdeményezni.²³

Ez utóbbival kapcsolatban egyesek azt állítják, sokszor nem is lehet pontosan meghatározni, hogy mi is tartozhatna a népszavazás tárgykörébe. Ismert, hogy a referendumok tárgyköre négy területre csoportosítható (területi, morális, közpolitikai és alkotmányos kérdések), amelyek közül a referendum kiírásának kérdése az alkotmányos kérdések körébe tartozik.²⁴ Ám az Egyesült Királyságban közismerten nagyon nehéz meghatározni azt, hogy mi is tartozik az alkotmányos kérdések körébe, hiszen nincs egy dokumentumba rögzítve az összes alkotmányos jogszabály.²⁵ A Lordok Háza legutóbbi, 2010 márciusában kiadott jelentése éppen erre az évrre hivatkozva nem javasolja a referendum intézményének bevezetését és kodifikálását.²⁶ Egy olyan országban ugyanis, ahol nincs kodifikált alkotmány – írják a jelentésben –, nem lehet tudni pontosan, hogy mi tartozik az alkotmány körébe és mi nem. Egészen pontosan nincs kétféle törvény: nincs magasabb rendű alkotmányos törvény és egyszerű törvény. Bizonyos értelemben minden törvény az alkotmány része.²⁷ Az egyetlen fogódzó így ebben a kérdésben is a precedens marad.²⁸ Csakhogy a precedens több szempontból sem egyértelmű: alapvető alkotmányos változások népszavazás nélkül is végbementek. Ilyenek voltak az 1911-es és az 1949-es parlamenti törvények, vagy az európai közösségről szóló 1972-es törvény.²⁹ Másrésről az 1975-ös precedens egyértelműen

²³ A legeklektánsabb példa: míg a Tony Blair vezette kormány – nem utolsó sorban a konzervatívok nyomásának engedve – népszavazást írt volna ki az európai alkotmány elfogadásáról, addig Gordon Brown kormánya a lisszaboni szerződést népszavazás nélkül hagyatta jóvá.

²⁴ A négy területről lásd: Körösi (2009) 39

²⁵ Beethem-Weir (1999) 112ff

²⁶ Referendums in the United Kingdom (2010) 49

²⁷ Referendums in the United Kingdom (2010) 27f; Bogdanor (2009) 186;

²⁸ „The Government believes that the precedents set by previous referendums provide a guide to the types of issue that ought to be considered for any referendum in the future. The outcome of any referendum does not bind Parliament (unless that Parliament has previously agreed that it will) but would be expected to influence significantly subsequent parliamentary consideration of an issue. [Referendums in the United Kingdom (2010) 92f; Bogdanor (2009) 174]

²⁹ Beethem-Weir (1999) 112

csak azt rögzítette, hogy a parlamentnek joga van referendum kiírásához, de nem kötelessége kiírni azt.³⁰

Ha viszont a kodifikáció nem lehetséges, és továbbra is csak precedens alapján lehet megítélni azt, hogy mikor, kinek és milyen témában kell/lehet népszavazást kiírnia, akkor ebből két dolog következik Bogdanor szerint:

Egyrészt egy paradoxonnal állunk szembe: ha ugyanis éppen a parlament határozhatja meg, hogy milyen kérdésben lehet népszavazást kiírni, akkor a parlamenttel szemben továbbra sem képezhet megfelelő ellensúlyt a népszavazás intézménye, hiszen a parlament dönt arról, hogy egyáltalán kiírjanak-e népszavazást.³¹ Az egyik cél, a Lordok Házát helyettesítő ellensúly, a referendum beépítése a rendszerbe, így nem valósulhat meg. Márpedig emlékezzünk: a népszavazás bevezetésének kérdése már a 19-20. század fordulóján sem feltétlenül a választópolgári részvétel fokozása vagy a választók bizalmának visszanyerése volt (*restitutív érv*), nem is a népszuverenitás kiteljesítése (*demokratikus érv*), hanem sokkal inkább a checks and balances rendszerének új, a Lordok Házát helyettesítő elemeként merült fel (*liberális érv*).

Másrészről a képviseleti demokrácia válsága sem lesz feloldható ily módon (*restitutív érv*), hiszen továbbra is éppen annak a parlamenti elitnek lesz a kezében a népszavazás kiírásának a joga és lehetősége, amelyekben nem bíznak megfelelőképpen a választópolgárok.³² A választópolgárok így csak akkor tudják két választás között közvetlenül ellenőrizni a választott képviselőket, ha a képviselők azt akarják.³³ A parlamenti többség ellensúlya tehát éppen a parlamenti többség akaratától függ. Mindez abba az irányba mutat, hogy a képviseleti rendszerbe vetett bizalmat az Egyesült Királyságban nem a közvetlen demokratikus elemek bevezetése fogja tudni helyreállítani.

³⁰ „In all cases, it is for Parliament to debate and decide on the precise terms of a referendum. The Government believes that it is right that it is for Parliament to determine when to hold a referendum and the precise terms.” [A national framework for greater citizen engagement – A discussion paper (2008) 13 ff]

³¹ Bogdanor (2009) 195f

³² Az amerikai típusú közvetlen demokrácia/iniciatíva (amely éppen az elitek megkerülése céljából jött létre) és a svájci típusú közvetlen demokrácia (amelyben a politikai elitek általi közvetítettségnek jelentős a szerepe) közti különbségről lásd: Kriesi (2009) 88

³³ Bogdanor (2009)186

Felhasznált irodalom

- A national framework for greater citizen engagement – A discussion paper (2008), Ministry of Justice, Governance of Britain Division, London*
- Beethem, David – Weir, Stuart (1999): Political power and democratic control in Britain – The Democratic Audit of the United Kingdom, Routledge, London*
- Bogdanor, Vernon (1981): The People and the Party System – The referendum and electoral reform in British politics, Cambridge University Press, Cambridge*
- Bogdanor, Vernon (2009): The New British Constitution, Hart Publishing, Oxford*
- Dicey, Albert Venn (1890): Ought the referendum to be introduced into England? in: Contemporary Review, April/1890, pp. 498ff*
- Dicey, Albert Venn (1927): Introduction to the Study of the Law of the Constitution, Macmillan and Co., London*
- Enyedi, Zsolt (szerk.) (2009): A népakarat dilemmái – Népszavazások Magyarországon és a nagyvilágban, Századvég Kiadó, Budapest*
- Ilonszki, Gabriella (1993): A politikatudomány múltja es jelene Nagy-Britanniában, in: Politikatudományi Szemle, 1993/3, pp. 147-165*
- Körösényi, András (2009): A népszavazások és a képviseleti demokrácia viszonya, in: Enyedi, Zsolt (szerk.) (2009): A népakarat dilemmái – Népszavazások Magyarországon és a nagyvilágban, Századvég Kiadó, Budapest*
- Kriesi, Hanspeter (2009): Közvetlen demokrácia. Svájc esete, in: Enyedi, Zsolt (szerk.) (2009): A népakarat dilemmái – Népszavazások Magyarországon és a nagyvilágban, Századvég Kiadó, Budapest*
- Qvortrup, Mads (2005): A comparative study of referendums, Manchester University Press, Manchester*
- Referendums in the United Kingdom (2010), House of Lords Select Committee on the Constitution, 12th Report of Session 2009-10, HL Paper 99, Select Committee on the Constitution, Committee Office, House of Lords, London*